

Descrierea fiecărui manuscris începe cu numărul de ordine al bibliotecii, felul manuscrisului, secolul sau anul în care a fost scris și redacția. În continuare sînt date dimensiunile manuscrisului și semnalarea paginile lipsă cînd este cazul, se descrie pergamentul sau hîrtia, filigranul, legătura, starea în care s-a conservat manuscrisul. În sfîrșit se fac observații în legătură cu grafia și împodobirea lui, după care urmează descrierea cuprinsului. La sfîrșit sînt trecute constatările asupra ortografiei și se transcriu adnotările. Descrierea manuscrisului se încheie cu date asupra provenienței, iar dacă a fost studiat se comunică bibliografia respectivă.

Pentru datarea manuscriselor nedatate autorii s-au folosit de filigrane și de unele particularități ale hîrtiei, grafiei, cernelii, ortografiei și limbii care sînt „caracteristice pentru diferitele secole”¹. Ca și B. Țonev, autorii consideră că pentru determinarea vechimii unui manuscris, nedatat, filigranul este cel mai sigur indiciu².

În volumul III, se descrie amănunțit numai cuprinsul manuscriselor mai însemnate (sbornice, proloage, operele părinților bisericești etc.) pentru care se dau titlurile în original și incipiturile fiecărui capitol. Textele biblice și cărțile de cult, cu un text „canonic” ce se copia fără modificări, sînt descrise mai sumar. Probabil pentru a permite cercetătorilor eventuale comparații și stabilirea de filiații în ce privește manuscrisele și textele autorii nu au desfăcut prescurtările și nu au actualizat punctuația, păstrînd astfel imaginea exactă a piesei descrise. Este un procedeu cu care sîntem întru totul de acord. La sfîrșit sînt date 40 de facsimile — modele din diferite manuscrise. Catalogul se încheie cu cîteva tabele care sistematizează manuscrisele după numerele de inventar (p. 475—478), după succesiunea cronologică (p. 479—481) și adnotările, de asemeni după principiul cronologic (p. 482—483). Urmează indicii de nume proprii (p. 484—489), denumiri geografice (p. 490—493), de nume de obiecte (p. 494—497).

În Catalogul lui B. Țonev (vol. I și II) mai figurau și alte două tabele: unul cu gruparea manuscriselor după materialul pe care sînt scrise (numai în vol. I) și altul cu gruparea lor după redacția manuscriselor. Prezența unor astfel de tabele și în vol. III, ca și unul al filigranelor, ar fi fost de un real folos cercetătorilor, a căror muncă ar fi fost ușurată simțitor. Avem în vedere de exemplu, concluziile ce se pot trage atunci cînd facem o statistică a manuscriselor după redacția în care au fost scrise. De asemeni, o statistică a manuscriselor după proveniență ar permite unele concluzii de istorie culturală nu lipsite de interes.

Astfel, unele manuscrise din secolul al XVI-lea, de redacție mediobulgară, descrise în vol. III, au păstrat pe paginile lor adnotări în limba română (mss. 837, 840, 873). Faptul acesta denotă că manuscrisele respective au fost cîndva la noi sau poate sînt scrise la noi. Prof. B. Țonev arată în mod expres că un număr de manuscrise care astăzi se găsesc în unele biblioteci din Bulgaria au fost scrise în România. Ne propunem ca pe aceste manuscrise să le cercetăm într-un articol aparte. Pînă atunci însă unele constatări le vom consemna în recenzia de față.

Parcursînd materialul cuprins nu numai în volumul III, ci și în celelalte două volume ale Catalogului, cititorul rămîne surprins de numărul mare de manuscrise din sec. XV—XVII scrise în redacția sîrbă. Întocmind o statistică pe baza celor trei volume, am constatat următoarele:

1. Din cele 451 de manuscrise cuprinse în volumul I, 249 sînt scrise în perioada sfîrșitului secolului al XIV-lea — începutul secolului al XVII-lea³. Dintre ele 178 sînt scrise în redacția sîrbă, 15 în redacția sîrbo-medio-bulgară, 43 în redacția medio-bulgară și 7 în redacția ruso-medio-bulgară. Un singur manuscris este de redacția ucraineană.

2. În volumul II, din totalul de 378 de manuscrise studiate, 128 sînt din perioada care ne interesează. Dintre ele 100 de manuscrise sînt de redacția sîrbă, 7 de redacția sîrbo-medio-bulgară, 20 de redacția medio-bulgară și 1 de redacția ruso-medio-bulgară.

3. Din cele 308 manuscrise cuprinse în volumul III, 126 sînt din perioada menționată. Dintre ele 96 sînt de redacția sîrbă, 8 de redacția sîrbo-medio-bulgară, 19 de redacția medio-bulgară și 3 de redacția ruso-medio-bulgară.

¹ *Op. cit.*, p. 4.

² Pentru determinarea secolului în care a fost scrise manuscrisele nedatate, autorii vol. III al Catalogului, s-au orientat și după filigrane, folosind ca și B. Țonev, lucrarea lui C. M. Briquet, *Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier*, 2 ed. Leipzig, 1923 și catalogul lui N. P. Lihaciov, *Палеографическое значение бумажных водяных знаков* St. Pt., 1889. M. Stoianov și Hr. Kodov au folosit și unele lucrări mai recente ca lucrarea lui S. A. Klericova, *Филигранны и штампы на бумаге русского и иностранного производства, XVII—XX век*, Moscova, 1959 și V. Nicolaev, *Водяные знаки Османской империи*, I. Sofia, 1954.

³ Ne oprim numai asupra acestei perioade deoarece pentru comparația pe care vrem s-o facem cu manuscrisele slavo-române de la noi, perioada aceasta este cea mai importantă.